

Małgorzata Gotowska*

Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy

OD RÓWNOWAGI BYTU DO ZRÓWNOWAŻONEGO SPOŁECZEŃSTWA

Streszczenie

Poniższy artykuł jest kompilacją wyników badań autorki nad równowagą bytu ludzi poprzez zrównoważony rozwój, społeczną odpowiedzialność i innowacje społeczne. Ewolucja rozważań nad powyższymi zagadnieniami doprowadziła do postawienia za cel sformułowania pojęciowego oraz określenia elementów składowych zrównoważonego społeczeństwa. To kategoria bardzo rzadko poruszana, z wyjątkiem indeksu zrównoważonego rozwoju. Efektem tego opracowania są teoretyczne, ale i koncepcyjne rozważania nad równowagą bytu w aspekcie zrównoważonego rozwoju.

Słowa kluczowe: równowaga bytu, zrównoważony rozwój, innowacje społeczne, społeczna odpowiedzialność biznesu (CSR), zrównoważone społeczeństwo

Wprowadzenie

Obecnie w opracowaniach ekonomicznych i społecznych wiele miejsca poświęca się jakości życia ludzi, zrównoważonemu rozwojowi, społecznej odpowiedzialności, a ostatnio również innowacjom o charakterze społecznym w różnych ujęciach. Pojęcia te można rozpatrywać osobno jako oddzielne kategorie społeczne

---

* Adres e-mail: m.gotowska@utp.edu.pl.

lub ekonomiczne, jednak gdy spojrzymy na zależności, które wiążą te pojęcia, można zauważyć pewną ewolucję pojęć wynikającą z rozwoju społeczno-ekonomicznego społeczeństwa. Podejmowane działania w aspekcie zrównoważonego rozwoju, społecznej odpowiedzialności czy wdrażanie innowacji społecznych przez ludzi, stało się fundamentem, który pozwolił myśleć o równowadze bytu ludzi, która w konsekwencji mogłaby doprowadzić do nowej koncepcji zrównoważonego społeczeństwa.

Celem poniższego opracowania jest przedstawienie nowej koncepcji zrównoważonego społeczeństwa oraz podstawowych kategorii mających wpływ na budowanie innowacyjnego społeczeństwa.

1. Równowaga bytu a społeczna odpowiedzialność

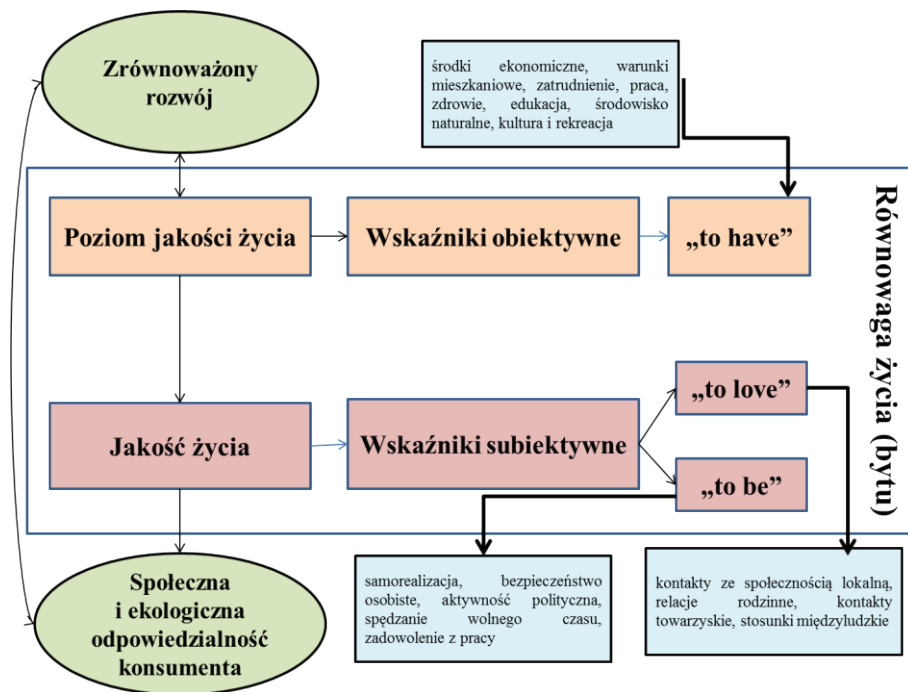
Powszechnie uznaje się, że idea rozwoju zrównoważonego pojawiła się już w latach 60. XX wieku jako próba odpowiedzi na pytania o zagrożenia związane z dynamicznym rozwojem gospodarki krajów zachodnich, wyczerpywaniem się nieodnawialnych zasobów przyrody, zanieczyszczeniem naturalnego środowiska, szybkim tempem przyrostu demograficznego, pogłębiającym się rozdziałem między dobrobytem krajów wysoko rozwiniętych a całą resztą populacji ludzkiej cierpiącej głód i niedożywienie oraz ogólnym rozchwianiem, a w wielu przypadkach rozpadem ekosystemu. Jednak pojęcie rozwoju zrównoważonego zyskało swoją popularność po opublikowaniu raportu Światowej Komisji ds. Środowiska i Rozwoju ONZ w 1987 roku. W dokumencie tym zwrócono szczególną uwagę na potrzebę powiązania celów gospodarczych z celami ekonomicznymi i społecznymi.

Dwa lata temu, w 2015 roku, uchwalono Agendę na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju 2030, która jest planem rozwoju dla świata, zakładającym w perspektywie do 2030 roku eliminację ubóstwa, godne życie dla wszystkich ludzi oraz zapewnienie pokoju. Fundamentem do stworzenia celów zrównoważonego rozwoju było pięć najważniejszych elementów: ludzie, planeta, dobrobyt, pokój na świecie i partnerstwo, czyli wszystko to, co jest związane z budowaniem społeczeństwa zrównoważonego i innowacyjnego oraz społecznie odpowiedzialnego.

Przedstawione powyżej cele zrównoważonego rozwoju wpisują się w autorską koncepcję modelu równowagi bytu. W tym celu dwie kategorie, określone przez autorkę poziomem jakości życia i jakością życia, połączono w jedną kategorię

równowagi życia (bytu), określając je jako pewną zależność, ale niekoniecznie zbieżność pomiędzy obiektywnymi i subiektywnymi ocenami życia ludzi (rys. 1).

Rysunek 1. Model równowagi życia (bytu)

Źródło: opracowanie własne.

Pojęcie to nawiązuje do większości postawionych nowych celów zrównoważonego rozwoju w latach 2016–2030. Oznacza to, że rozpoczyna się era realizacji idei zrównoważonego społeczeństwa. Przedstawione cele do 2030 roku powinny prowadzić do zrównoważenia wielu aspektów ludzkiego życia, które zapewnią odpowiednią dla każdego człowieka jakość życia, a w konsekwencji – godność życia. Oczywiście jest to określane na poziomie jednostki, ale to jednostki tworzą całe społeczeństwo i mogą prowadzić do równowagi bytu.

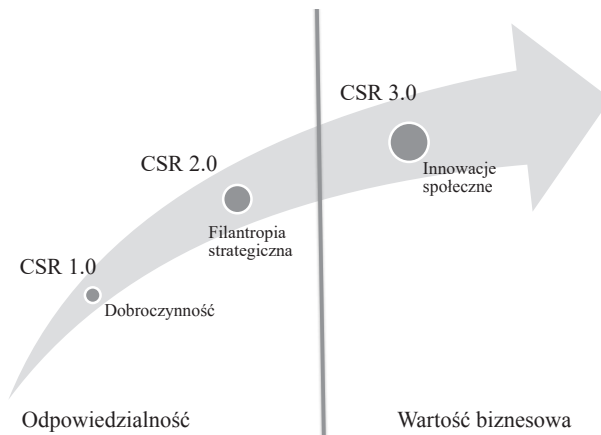
Według autorki, zrównoważone społeczeństwo to takie, w którym jednostki odczuwają własną subiektywną jakość życia, mierzoną obiektywnymi wskaźnikami, a wyznaczenie poziomu uniwersalnego nie jest możliwe, ze względu na

indywidualny poziom zadowolenia. Jednak każda jednostka, która odczuje zadowolenie, będzie kolejną „cegielką” do równowagi w społeczeństwie.

Ważnym elementem równowagi bytu jest społeczna odpowiedzialność, która jest czymś więcej niż spełnieniem podstawowych norm ekonomicznych i prawnych, to działania na rzecz zaspokajania potrzeb szerokiego grona interesariuszy, troska o środowisko naturalne oraz realizacja działań etycznie zasadnych. Istotnym warunkiem realizacji założeń koncepcji społecznej odpowiedzialności jest obywatelska postawa przedsiębiorstwa. Wiąże się to z obowiązkiem moralnym, zrównoważonym rozwojem, przyzwoleniem na prowadzenie działalności i reputacją firmy.

Zdaniem W. Vissera (2011) dotychczasowa koncepcja społecznej odpowiedzialności nie sprawdza się tylko i wyłącznie do pozytywnych efektów, gdyż zmiany, jakie się wprowadza na jej podstawie są drugorzędne, nieekonomiczne i realizowane na małą skalę. Firmom brakuje motywacji, by przekształcić podstawowe obszary swojej działalności zgodnie z założeniami koncepcji odpowiedzialnego biznesu i zrównoważonego rozwoju. Ostatnie podejście odpowiada założeniom proponowanej przez Vissera nowej koncepcji CSR (*Corporate Social Responsibility* – społeczna odpowiedzialność biznesu), zwanej systemową lub też CSR 2.0. Nowy model społecznej odpowiedzialności oznacza: otwarcie na szerokie grono interesariuszy, większą współpracę, zaangażowanie w działanie, przekazywanie bieżących

Rysunek 2. CSR – nowy kierunek rozwoju

Źródło: Forum Odpowiedzialnego Biznesu.

informacji, a także generowanie innowacji. Obecnie rozpatrujemy kolejne podejście w budowaniu modelu CSR 3.0 i wyznaczaniu nowych trendów dla społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw. Trend ten wskazuje, że społecznie odpowiedzialne przedsiębiorstwa wskazują również na odpowiedzialnego konsumenta, który potrafi wybierać produkty przedsiębiorstw społecznie odpowiedzialnych, ale również sam podejmuje działania na rzecz równowagi społecznej, ekonomicznej i ekologicznej, tworząc innowacje społecznie.

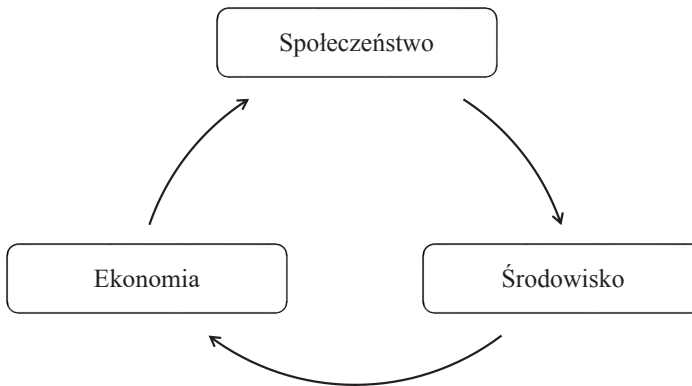
„Innowacje społeczne to pozytywne zmiany społeczne, które zwiększają zdolność pojedynczych ludzi oraz grup społecznych do działania i samodzielnego rozwiązywania problemów, ale też zaspakajania nowych potrzeb, pojawiających się w związku ze zmianami cywilizacyjnymi” (Innowacje społeczne..., s. 4). Według Go Responsible na rozwój innowacji społecznych wpływają postawy społeczne, które powinny charakteryzować się „otwartością, kreatywnością, przedsiębiorczością i umiejętnością rozwiązywania problemów” (Innowacje społeczne..., s. 4), a także umiejętnością aktywnego słuchania i uczenia się społecznego, czyli korzystania z posiadanej wiedzy.

Należy również pamiętać, że podstawowym celem innowacji społecznych jest poprawa jakości życia społeczeństwa rozumiana jako stopień satysfakcji człowieka (społeczeństwa) z całokształtu swej egzystencji, zarówno w pracy, w domu, w otoczeniu, a także w postaci inwestycji w człowieka. Oznacza to, że w realizacji innowacji społecznych jest zaangażowane całe społeczeństwo, które jednocześnie jest beneficjentem, ale również współtwórcą tych innowacji. Dzięki temu innowacje społeczne mające charakter kreatywny mają szansę przetrwać dłużej, a przede wszystkim rozwiązywać te problemy, które obniżają satysfakcję ludzi z ich egzystencji. Oprócz tego włączenie się biznesu w realizację innowacji społecznych pozwoli stworzyć nowe modele biznesowe i konsumpcyjne, szukając rozwiązań i odpowiedzi na globalne wyzwania, takie jak: starzejące się społeczeństwo, zmiany klimatyczne czy społeczna odpowiedzialność biznesu i konsumenta. Wysoka innowacyjność sprzyja zrównoważonemu rozwojowi, a zrównoważony rozwój gwarantuje wysoką jakość życia. Wreszcie wysoka innowacyjność jest podstawą dla elastyczności gospodarki i gwarantuje zdolność szybkiej reakcji na trendy rynkowe, co w efekcie zwiększa konkurencyjność polskiej gospodarki.

2. Zrównoważony rozwój a zrównoważone społeczeństwo

Idea zrównoważonego rozwoju jest jedną z doktryn ekonomii społecznej. Zakłada ona jakość życia na poziomie zapewniającym rozwój cywilizacyjny społeczeństwa. Jej główne zasady to pierwsze zdanie z raportu Światowej Komisji ds. Środowiska i Rozwoju z 1987 roku, w którym czytamy: „Na obecnym poziomie cywilizacyjnym możliwy jest rozwój zrównoważony, to jest taki rozwój, w którym potrzeby obecnego pokolenia mogą być zaspokojone bez umniejszania szans przyszłych pokoleń na ich zaspokojenie” (*Our Common Future...*, s. 27). Działalność wyżej przytoczonej Komisji przyczyniła się do organizacji Konferencji Narodów Zjednoczonych na temat Środowiska i Rozwoju w 1992 roku. Podczas jej trwania powstała Agenda 21, czyli jeden z kluczowych dokumentów dotyczący opracowywania i wdrażania programów zrównoważonego rozwoju w życie lokalne. Zakłada on między innymi promowanie trwałego i zrównoważonego rozwoju.

Rysunek 3. Podstawowa koncepcja zrównoważonego rozwoju

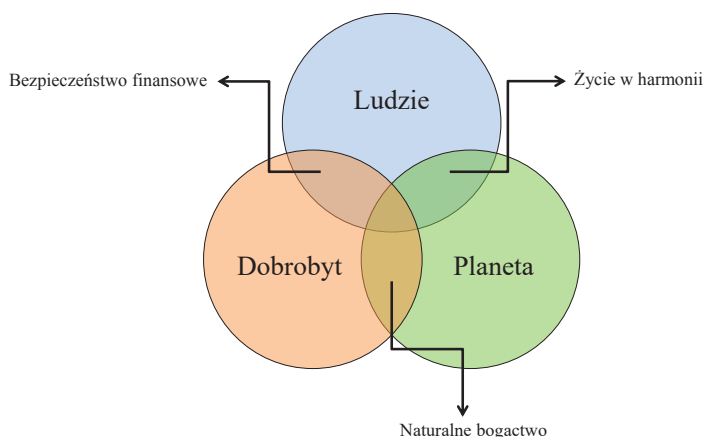
Źródło: opracowanie własne.

W Polsce zasada zrównoważonego rozwoju zyskała także rangę konstytucyjną. Została zapisana w art. 5 konstytucji RP, a odniesienia do niej znajdziemy w ustawie Prawo Ochrony Środowiska. Definiowana jest tam jako „rozwój społeczno-gospodarczy, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych (rys. 1), z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, w celu zagwarantowania

możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb poszczególnych społeczności lub obywateli zarówno współczesnego pokolenia, jak i przyszłych pokoleń” (Ustawa, 2001, art. 3 pkt 50).

Na podstawie pierwszej koncepcji zrównoważonego rozwoju powstał indeks zrównoważonego społeczeństwa (*sustainable society index*), na podstawie którego stworzono kolejną koncepcję zrównoważonego rozwoju, zawierającą element dobrobytu społecznego.

Rysunek 4. Zrównoważony rozwój a dobrobyt

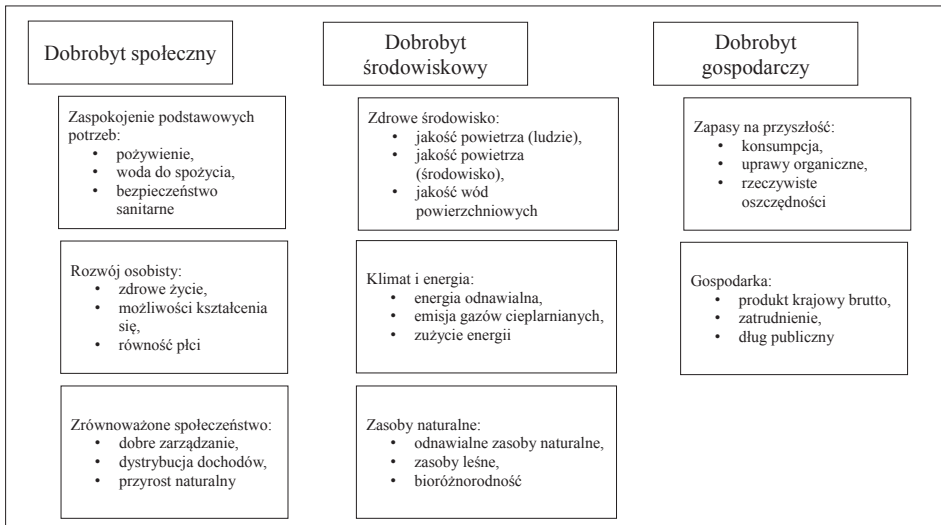

Źródło: *Sustainability and the SSI*.

Indeks zrównoważonego społeczeństwa jest syntetyczną miarą dobrobytu człowieka i dobrobytu w aspekcie środowiskowym. To właściwy sposób na rozwój zrównoważonego świata. Ludzki dobrobyt bez zachowania dobrobytu w aspekcie środowiskowym to pomyłka, a dobrobyt z elementami ekologii bez ludzkiego dobrego samopoczucia nie ma sensu, przynajmniej nie dla ludzi. Dobre samopoczucie ludzi oraz rozwój gospodarczy nie są celami samymi w sobie. Są one zintegrowanymi warunkami do osiągnięcia dobrego samopoczucia człowieka i dbania o środowisko naturalne. Indeks zrównoważonego rozwoju opiera się na dobrze znanej definicji Brundtland. Definicja ta określa, że trwałe społeczeństwo to takie, które odpowiada potrzebom obecnego pokolenia i nie zagraża zdolności przyszłych pokoleń do zaspokojenia własnych potrzeb, w których każdy człowiek ma szansę

rozwijać się w wolności, w dobrze wyważonym społeczeństwie i w zgodzie z jego otoczeniem (*Sustainability and the SSI*). Dlatego indeks ten składa się z trzech grup wskaźników, przedstawionych na rysunku 5.

Rysunek 5. Wskaźniki indeksu zrównoważonego społeczeństwa

Źródło: Sustainable Society.

Badania Fundacji na rzecz zrównoważonego społeczeństwa wskazują, że grupa wskaźników określających dobrobyt człowieka na świecie w indeksie zrównoważonego społeczeństwa ma najwyższy wynik (6,4) z trzech wymiarów dobrobytu, co oznacza, że świat nadal dąży do pełnej równowagi w aspekcie ekologicznym i ekonomicznym, dla których wskaźniki wynoszą odpowiednio 4,8 i 4,6. Pomimo ogólnosiwiatowych wysokich wyników w zakresie wystarczającej ilości spożycia żywności, 10% populacji świata, czyli około 750 milionów osób, musi pozostawać przy życiu bez minimalnego dziennego spożycia kalorii i dostępu do bezpiecznego picia woda. Wskaźniki dotyczące energii ze źródeł odnawialnych i gazów cieplarnianych odnotowują spadek w latach 2006–2016. Dobrobyt człowieka oraz dobrobyt ekonomiczny wykazały niewielki wzrost na całym świecie w okresie 2006–2016, wobec niewielkiego spadku poziomu czystości środowiskowej w tym samym okresie. Kraje o wysokim dochodzie osiągają najlepsze wyniki w przypadku dobrobytu

człowieka, a najgorsze dla dobrobytu środowiskowego. Dla krajów o niskim dochodzie wyniki są odwrotne (*Main Results 2016*).

Ogólnie można stwierdzić, że w ciągu ostatnich 10 lat świat stał się trochę bardziej zrównoważony. Niemniej jednak niepokojące jest to, że postęp ten nie jest zrównoważony między trzema wymiarami dobrego samopoczucia i że istnieją różnice w rozwoju między krajami o wysokim i niskim dochodzie. Szczególnie rozczarowujące są wciąż niskie wartości wielu wskaźników, w szczególności dotyczące rolnictwa ekologicznego, energii odnawialnej i oszczędności energii.

Obecne definicje zrównoważonego społeczeństwa nawiązują właśnie do pojęcia zrównoważonego rozwoju. Pojawiło się ono po raz pierwszy w literaturze na początku XXI wieku. Pierwsza i jedyna definicja zrównoważonego społeczeństwa określa to społeczeństwo jako to, które zaspokaja potrzeby obecnego pokolenia, nie zagraża możliwościom zaspokojenia potrzeb przyszłych pokoleń i w którym każda istota ludzka ma możliwość rozwoju osobistego w warunkach wolności, w obrębie zrównoważonego społeczeństwa i w harmonii z otoczeniem. Definicja ta nawiązuje w wielu aspektach do definicji zrównoważonego rozwoju. Współczesna definicja zrównoważonego społeczeństwa powinna być szersza i powinna obejmować współczesne aspekty mające wpływ na zachowanie równowagi w społeczeństwie, w każdej grupie społecznej, która odgrywa istotną rolę w budowaniu równowagi w rozwoju. Grupami interesariuszy, uczestniczącymi w budowaniu równowagi i tworzeniu innowacji zrównoważonych są:

- społeczność globalna, która może brać udział w rozwiązywaniu problemów globalnych,
- społeczność lokalna, która może zajmować się rozwiązywaniem problemów w dziedzinie zarządzania małą społecznością lokalną oraz zachowania ciągłości biznesowej,
- partnerzy, którzy zwiększają konkurencyjność i budują relacje,
- rząd, który powinien budować uczciwy handel i przestrzegać przepisów,
- udziałowcy, którzy powinni działać na rzecz zrównoważonych działań ekonomicznych,
- klienci dokonujący odpowiedzialnych wyborów produktów przyjaznych dla środowiska oraz zwiększających satysfakcję,
- pracownicy, którzy powinni zwiększać wartość poprzez edukację i innowacje,

- organizacje pozarządowe, które powinny wspierać społeczność lokalną oraz budować dobre relacje społeczne.

Na tej podstawie powstała nowa, autorska koncepcja modelu zrównoważonego społeczeństwa, na który składają się cztery elementy: równowaga bytu, zrównoważone innowacje, odpowiedzialność oraz budowanie relacji. To, według autorki, cztery ważne kategorie budujące równowagę w społeczeństwie.

Równowaga bytu składa się z poziomu jakości życia i jakości życia, którą połączono w jedną kategorię równowagi życia (bytu), określając ją jako pewną zależność, ale niekoniecznie zbieżność pomiędzy obiektywnymi i subiektywnymi ocenami życia ludzi (Gotowska, 2015). To ważny aspekt dla każdego społeczeństwa, wynikający z faktu, że człowiek (według podstawowej koncepcji potrzeb Masłowa) musi mieć najpierw zaspokojone potrzeby podstawowe (fizjologiczne) na określonym poziomie, potem realizuje potrzeby wyższego rzędu. Odczuwa wówczas zadowolenie z życia, a więc jakość jego życia wzrasta. Pojawia się sytuacja równowagi między tym, co materialne (co posiada) a niematerialne (to, co odczuwa). Jest to ściśle związane z odpowiednim projektowaniem innowacji społecznych, które w pozytywny sposób będą wpływały na jakość życia. Jest to istotne również z punktu widzenia nowych celów zrównoważonego rozwoju na lata 2016–2030, określonych przez Organizację Narodów Zjednoczonych, Panel Wysokiego Szczebla w Sprawie Agendy Rozwoju po Roku 2015 (High Level Panel on the Post-2015 Development Agenda – HLP) (Gotowska, Ratajczak, 2016, s. 28–29).

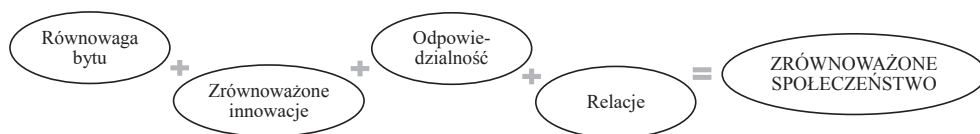
Dlatego drugim elementem nowej koncepcji są zrównoważone innowacje o charakterze społecznym, tworzone przez ludzi i dla ludzi. Współczesne innowacje o charakterze zrównoważonym wpisują się w paradygmat zrównoważonego rozwoju i mają cechy innowacji o charakterze prospołecznym i proekologicznym. Zaspokajają potrzeby indywidualne człowieka, ale mają pozytywny wpływ na dobro środowiska i społeczeństwa.

Trzecim elementem jest odpowiedzialność rozpatrywana na poziomie przedsiębiorstwa, ale i konsumenta, czyli jednostki. Bycie „odpowiedzialnym” w różnych aspektach pozwala na rozwój społeczny, ekonomiczny, ekologiczny i gospodarczy w zgodzie z równowagą bytu ludzi oraz wzrostem jakości ich życia, prowadząc do zrównoważenia społecznego.

Ostatnim, ale bardzo ważnym elementem zrównoważonego społeczeństwa, są relacje między członkami społeczeństwa, przedsiębiorstwami, organizacjami

pozarządowymi oraz państwem. Każda z tych grup ma tworzyć odpowiedzialne relacje oraz działania, które będą zgodne z równowagą bytu, tworzeniem innowacji oraz budowaniem odpowiedzialnego społeczeństwa.

Rysunek 6. Składowe koncepcji zrównoważonego społeczeństwa

Źródło: opracowanie własne.

Podsumowanie

Przedstawione opracowanie to podsumowanie kilkuletnich rozważań na temat równowagi bytu i scharakteryzowanie tych elementów związanych ze zrównoważonym rozwojem oraz społeczną odpowiedzialnością. Ważnym elementem współczesnej ekonomii społecznej oraz badań nad poprawą jakości życia są również innowacje społeczne. Dlatego też autorska koncepcja zrównoważonego społeczeństwa składa się z wyżej wymienionych elementów, które wpływają na budowanie równowagi w społeczeństwie. Jest to pierwszy etap tworzenia tej koncepcji, która stanowi fundament do budowy miernika zrównoważonego społeczeństwa.

Literatura

- Forum Odpowiedzialnego Biznesu. Pobrano z: www.odpowiedzialnybiznes.pl.
- Gotowska, M. (2015). Polska wieś i jej mieszkańcy a jakość ich życia. W: M. Janoś-Kresło (red.), *Wykluczenie społeczne osób starszych na wsi – mit czy rzeczywistość?* (s. 158–168). Warszawa: Oficyna Wydawnicza SGH.
- Gotowska, M., Ratajczak, R. (2016). Projektowanie innowacji społecznych i ich wpływ na jakość życia społeczności lokalnych. *Konsumpcja i Rozwój*, 2 (15), 28–29.
- Innowacje społeczne. *Foresight CSR. Ekspercki przegląd CSR. Goresponsible*, 1 (3), s. 4.
- Main Results 2016. Sustainable Society Index – Your Compass to Sustainability*. Pobrano z: <http://www.ssfindex.com/results/main-results-2016> (18.06.2017).

Our Common Future – Nasza wspólna przyszłość (1991). Raport Światowej Komisji do spraw Środowiska i Rozwoju. Warszawa: PWE.

Sustainability and the SSI. Sustainable Society Index – Your Compass to Sustainability.

Pobrano z: <http://www.ssfindex.com/ssi/ssi-2016>.

Sustainable Society. Pobrano z: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/db/Framework_SSI2010.gif.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska. Dz.U. 2001 nr 62, poz. 627.

Visser, W. (2011). Rewolucja w CSR. *Harvard Business Review Polska*. *Odpowiedzialny Biznes*, lipiec.

FROM THE BALANCE OF LIFE FOR THE SUSTAINABLE SOCIETY

Abstract

This article is a compilation of the author's research over the balance being of people through sustainable development, social responsibility and social innovation. The evolution of the debate on these issues has led to the set as a goal the conceptual formulation and to determine the components of a sustainable society. This category is rarely discussed, except for the Sustainability Index. The result of this study are theoretical but also conceptual considerations on the balance of being towards sustainable development.

Keywords: balance of being, sustainable development, social innovation, corporate social responsibility, sustainable society

JEL codes: O35, Q56